

Земельне, аграрне, екологічне та природорисурсне право

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ ВІД ЗАБРУДНЮЮЧИХ РЕЧОВИН ХІМІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ

ГузьО.І. – старший викладач кафедри хімії

Атмосферне повітря є одним з основних життєво важливих елементів навколишнього природного середовища. Як природний об'єкт воно являє собою природну суміш газів, що знаходиться за межами жилих, виробничих та інших приміщень (ст.1) [11].

Конституцією України передбачено, що атмосферне повітря є об'єктом права власності Українського народу, а кожний громадянин має право користуватися цим природним об'єктом права власності народу відповідно до закону України (ст. 13). Пояснюється це тим, що екологічні суспільні відносини щодо використання атмосферного повітря не потребують узагальнюючого правового регулювання (вони є природними), але виникаючі суспільні атмосферно-повітряні відносини вимагають правового регулювання лише тією мірою, в якій це необхідно для підтримання та забезпечення екологічної безпеки, створення сприятливих умов для життєдіяльності, для запобігання шкідливому впливу його на здоров'я людей та довкілля. Сфера правового регулювання в сучасних умовах обмежується лише потребами охорони атмосферного повітря.

Згідно статті 1 Закону України охорона атмосферного повітря - система заходів, пов'язаних із збереженням, поліпшенням та відновленням стану атмосферного повітря, запобіганням та зниженням рівня його забруднення та впливу на нього хімічних сполук, фізичних та біологічних факторів.

В цілому в Україні за останні роки з об'єктивних і суб'єктивних причин спостерігається зменшення загального обсягу викидів від стаціонарних джерел. Проте збільшилось забруднення повітря за рахунок транспорту, кількість якого різко зросла. Аналіз викидів та рівнів забруднення атмосферного повітря з найбільш розповсюджених забруднювальних речовин (пил, діоксид азоту, діоксид сірки, оксид вуглецю) в містах України показав, що викиди

забруднюючих речовин зменшилися [17]. Причиною зниження є скорочення обсягів виробництва підприємствами та впровадження заходів по зниженню викидів.

З метою забезпечення охорони стану і складу атмосферного повітря Законом України "Про охорону атмосферного повітря" (ст. 11) встановлена дозвільна система регулювання викидів в атмосферу, що породжує відповідні правові наслідки. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами можуть здійснюватися після отримання дозволу, який видається територіальним органом Мінприроди України за погодженням з територіальним органом МОЗ України [10].

В основному існують три основних джерела забруднення атмосфери: промисловість, побутові котельні, транспорт. Частка кожного з цих джерел у загальному забрудненні повітря сильно розрізняється в залежності від місця. Зараз загально визнано, що найбільш сильно забруднює повітря промислове виробництво. Джерела забруднень - теплоелектростанції, що разом з димом викидають у повітря сірчистий і вуглекислий гази; металургійні підприємства, особливо кольорової металургії, що викидають у повітря оксиди азоту, сірководень, хлор, фтор, аміак, з'єднання фосфору, частки і з'єднання ртуті і миш'яку; хімічні і цементні заводи. Шкідливі гази потрапляють у повітря в результаті спалювання палива для потреб промисловості, опалення житла, роботи транспорту, спалювання і переробки побутових і промислових відходів. Атмосферні забруднення розділяють на первинні, що надходять безпосередньо в атмосферу, і вторинні, що є результатом перетворення останніх. Так, сірчистий газ, що надходить в атмосферу, окислюється до сірчаного ангідриду, який взаємодіє з парами води й утворює крапельки сірчаної кислоти. При взаємодії сірчаного ангідриду з аміаком утворюються кристали сульфату амонію. Подібним чином, у результаті хімічних, фотохімічних, фізико-хімічних реакцій між забруднюючими речовинами і компонентами атмосфери утворюються інші побічні ознаки.

Щоб таке середовище було безпечним для людини, воно має відповідати юридично встановленим критеріям. Йдеться, зокрема, про систему екологічних, санітарно-протиепідемічних та інших норм, нормативів, вимог, правил, заборон тощо. Так, екологічні нормативи становлять гранично допустимі викиди та скиди у навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин, розміщення в ньому відходів, рівні допустимого шкідливого впливу фізичних та біологічних факторів (ст. 33 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). Санітарні та інші нормативи становлять гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин у навколишньому середовищі, зокрема в повітрі. Так розроблено нормативи гранично допустимих концентрацій шкідливих речовин у атмосфері населених пунктів (таблиця 1).

Таблиця 1.

Речовина	ГДК (максимальна разова), мг/м ³	ГДК (середньодобова), мг/м ³
Нітробензол	0,008	0,008
Сірчистий газ	0,5	0,05
Сірководень	0,008	0,008
Хром (шестивалентний)	0,0015	0,0015
Фосфорний ангідрид	0,15	0,05
Кіптява (сажа)	0,15	0,05
Пари сірчаної кислоти	0,3	0,1
Хлор	0,1	0,03
Чадний газ	3,0	1,0
Пари оцтової кислоти	0,2	0,06
Ацетон	0,35	0,35
Нафталін	0,003	0,003
Пеніцилін	0,05	0,002
Аміак	0,2	0,004
Пари фтороводню	0,02	0,005

Законодавством України можуть встановлюватись й інші нормативи у галузі охорони атмосферного повітря. Порядок розробки і затвердження нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря встановлюється Міністерством екології та природних ресурсів України, а нормативів гранично допустимих шкідливих впливів фізичних та біологічних факторів на нього - Міністерством охорони здоров'я України і Міністерством екології та природних ресурсів України.

Отже, атмосфероохоронне законодавство передбачає розгалужену систему правових засобів, спрямованих на забезпечення охорони атмосферного повітря від забруднення, запобігання шкідливому впливу фізичних, хімічних та біологічних факторів на нього тощо. Зокрема, Кабінетом Міністрів України затверджено перелік найбільш поширених і небезпечних забруднюючих речовин, викиди яких в атмосферне повітря підлягають регулюванню.

Використана література

1. Баб'як О. С, Біленчук П. Д., Чирва Ю. О. Екологічне право України: Навчальний посібник. - К.: Атіка, 2000.- 216 с.
2. Балюк Г.І. Екологічне право України. Конспект лекції у схемах (Загальна і Особлива частина): Навч. Посібник. – К.: Хрінком Інтер, 2006. – 192 с.
3. Бринчук М. М. Правовая охрана атмосферного воздуха. — М., 1986.
4. Джигирей В.С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища: Навч. посіб. - 2-ге вид., стер. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2002. - 203 с. ISBN 966-620-108-9
5. Екологічне право. Особлива частина Підручник. За редакцією академіка АПрН України, В.І. Андрейцева. К.: Істина, 2001
6. Екологічне право України: Підручник / За ред. А. П. Гетьмана, М. В. Шульги. - Х., 2005.
7. Екологічне право України За редакцією професорів В. К. Попова і А. П. Гетьмани. Харків, "Право". 2001
8. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю. С.

- Шемшученка. — К.: ТОВ "Видавництво "Юридична думка", 2005. - 848 с/
9. Закон України "Про охорону навколишнього середовища". – К., 1991.
10. Закон України "Про охорону атмосферного повітря". – К., 1992
11. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2707-12/ed19950411>
12. Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» »
[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
13. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141
14. Костенко Ю. Екологічна політика України: підходи та пріоритети // Світ у долонях. - 1997. - № 2 (4). - С. 2-3.
15. Кузнецова О. К, Радчик О. Л. Загрязнение окружающей среды отходами и опасными веществами. — М., 2001.
16. Методика обчислення та сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища підприємствами України та правил його сплати. Затверджено наказом Міністерства охорони навколишнього середовища №162/379 від 19.07.99. Основні напрямки державної політики в галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. - 1998.- №38-39. - С.248-298.
17. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л.Л., МАСІКЕВИЧ Ю.Г., СОЛОДКИЙ В.Д., САКАРА Ю.Д., ХЛИСТУН Н.Я., ШАПОРЕВ В.П., МОІСЕЄВ В.Ф. Управління природоохороною діяльністю: Навч. посібник. - Харків: НТУ"ХПІ", 2002. -304 с. ISBN 966-593-266-7
18. Державні санітарні правила охорони атмосферного повітря населених місць (від забруднення хімічними та біологічними речовинами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=803>